

УДК 336.64

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ФАКТОРУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Криниця Сергій Олександрович,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи
Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи
e-mail: serge.krinitsa@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5569-4682

Тригуб Юлія Павлівна,
студентка
Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи
e-mail: utrigub574@gmail.com

Анотація. Досліджено проблемні питання впливу конкурентоспроможності підприємства на його фінансову безпеку і методик діагностики фінансової безпеки підприємства. Здійснено структурування факторів у взаємозв'язку фінансової безпеки і конкурентоспроможності підприємства. Доведено, що обидва явища зумовлені впливом зовнішнього середовища, яке в ринковій економіці постійно змінюється. Але водночас вони залежать від внутрішніх факторів, до яких віднесено наявність і достатність фінансового потенціалу підприємства та якість системи управління. Здійснено критичний аналіз методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства і запропоновано розраховувати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства на основі якісної оцінки рівня значень індикаторів, а саме механізм перетворення кількісних різновимірних значень індикаторів на основі застосування функції бажаності Харрінгтона. Для кожного показника одержано п'ятиінтервальну шкалу оцінювання, яка дозволяє не тільки отримати якісне визначення фактичного значення, а й слугує індикатором впливу конкурентоспроможності на фінансову безпеку підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фінансова безпека, конкуренція, якісна оцінка, інтегральний показник фінансової безпеки, функція бажаності Харрінгтона.

Формул: 3; рис.: 1; табл.: 1; бібл.: 8.

METHODICAL APPROACHES TO DIAGNOSIS OF FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISE TAKING INTO ACCOUNT THE FACTOR OF COMPETITIVENESS

Krynytsia Sergii,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Finance and Banking,
Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University
e-mail: serge.krinitsa@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5569-4682

Tryhub Julia,
student of the Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University
e-mail: utrigub574@gmail.com

Abstract. The purpose of the article is to improve the methodology of diagnostics of financial security of the enterprise taking into account the factor of its competitiveness. The relationship and interaction between the financial security of the enterprise and its competitiveness. The problematic issues of the influence of the enterprise's competitiveness on its financial security and methods of diagnostics of the financial security of the

enterprise are investigated. The factors in the relationship between financial security and competitiveness of the enterprise have been structured. It is proved that both phenomena are caused by the influence of the external environment, which in a market economy is constantly changing. But, at the same time, they depend on internal factors, which include the availability and sufficiency of the financial potential of the enterprise and the quality of the management system. A critical analysis of methodological approaches to assessing the financial security of the enterprise and proposed to calculate the integrated indicator of financial security of the enterprise based on a qualitative assessment of the level of indicator values, namely the mechanism of conversion of quantitative multidimensional indicator values based on Harrington's desirability function. For each indicator, a five-interval evaluation scale is obtained, which allows not only to obtain a qualitative definition of the actual value, but also serves as an indicator of the impact of competitiveness on the financial security of the enterprise.

Keywords: competitiveness, financial security, competition, qualitative assessment, integrated financial security indicator, Harrington's desirability function.

JEL Classification G31

Formulas: 3; fig.: 1; tabl.: 1; bibl.: 8.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ДИАГНОСТИКЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ С УЧЕТОМ ФАКТОРА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Креница Сергей Александрович,

кандидат экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой финансов и банковского дела
Черкасского образовательного-научного института
Университета банковского дела

e-mail: serge.krinitza@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5569-4682

Тригуб Юлия Павловна,

студентка Черкасского образовательного-научного института
Университета банковского дела

e-mail: utrigub574@gmail.com

Аннотация. Исследованы проблемные вопросы влияния конкурентоспособности предприятия на его финансовую безопасность и методик диагностики финансовой безопасности предприятия. Осуществлено структурирование факторов во взаимосвязи финансовой безопасности и конкурентоспособности предприятия. Доказано, что оба явления обусловлены влиянием внешней среды, которое в рыночной экономике постоянно меняется. Но в то же время они зависят от внутренних факторов, к которым отнесены наличие и достаточность финансового потенциала предприятия и качество системы управления. Осуществлен критический анализ методических подходов к оценке финансовой безопасности предприятия и предложено рассчитывать интегральный показатель экономической безопасности предприятия на основе качественной оценки уровня значений индикаторов, а именно механизм преобразования количественных разноизмерительных значений индикаторов на основе применения функции желательности Харрингтона. Для каждого показателя получено пятиинтервальную шкалу оценивания, которая позволяет не только получить качественное определение фактического значения, но и служит индикатором влияния конкурентоспособности на финансовую безопасность предприятия.

Ключевые слова: конкурентоспособность, финансовая безопасность, конкуренция, качественная оценка, интегральный показатель финансовой безопасности, функция желательности Харрингтона.

Формул: 3; рис.: 1; табл.: 1; библи.: 8.

Вступ. Фінансова безпека підприємства є різноманітним видом фінансової безпеки, виходячи з декомпозиції організаційних рівнів її забезпечення, поряд з такими, як фінансова безпека держави (макрорівень), фінансова безпека регіону (мезорівень) і фінансова

безпека особистості / домогосподарства (мікрорівень). Фінансова безпека підприємства, з одного боку здійснює прямий вплив на формування фінансової безпеки регіону шляхом забезпечення стабільних податкових надходжень до місцевих бюджетів, створення

доданої вартості та формування валового регіонального продукту, а з другого — опосередковано впливає на фінансову безпеку держави і створює підґрунтя для виконання нею головних функцій і відкриває можливості для економічного розвитку та вдосконалення соціальних стандартів.

На сучасному етапі економічного розвитку стає актуальною проблема оцінки фінансової безпеки підприємства. Однак, попри великий інтерес до неї вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, варто зазначити, що наявні розробки передусім присвячені різноманітним аспектам національної та регіональної безпеки та значно меншою мірою — питанням фінансової безпеки на мікрорівні.

Конкурентоспроможність підприємства — один із головних факторів, що безпосередньо впливає на його фінансову безпеку, але водночас цей вплив є недостатньо вивченим. Для проведення аналізу рівня фінансової безпеки підприємства і впливу на неї конкурентоспроможності вкрай важливим є вибір методичного підходу, який забезпечує якість результатів як надійного підґрунтя для ухвалення стратегічних управлінських рішень і розроблення механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Вагомий внесок у дослідження проблеми фінансової безпеки підприємств зробили такі вчені, як О. І. Барановський, І. А. Бланк, Е. А. Олейников, Є. П. Картузов, Л. С. Мартюшева, О. Ю. Амосов, І. В. Багровецька, Л. С. Козак, О. А. Кириченко, І. В. Кудря та ін. Разом з тим, попри велику кількість досліджень, залишається зокрема питання впливу конкуренції і конкурентоспроможності на фінансову безпеку підприємства і врахування цього фактору в оцінках рівня фінансової безпеки на мікрорівні.

Відповідно, **метою статті** є удосконалення методики діагностики фінансової безпеки підприємства з урахуванням фактору його конкурентоспроможності.

Результати дослідження. У контексті предмета дослідження важливим є встановлення взаємозв'язку і взаємовпливу між фінансовою безпекою підприємства та його конкурентоспроможністю. Конкурентоспроможність підприємства в широкому розумінні визначаємо як багаторівневу категорію, оскільки вона передбачає оцінку всіх функціональних сфер його діяльності (виробництва, кадрового потенціалу, фінансів, наукових розробок, маркетингу).

Проте у вужчому розумінні підприємство є конкурентоспроможним, якщо воно може впродовж тривалого часу утримувати власну позицію на конкурентному ринку завдяки наявності ефективної стратегії та можливості провадити власну діяльність, у довгостроковому періоді отримуючи прибуток, після перерозподілу якого залишається можливість для вдосконалення виробництва, підтримання якості продукції та стимулювання працівників [1].

Тобто прослідковується опосередкований вплив конкурентоспроможності на фінансову безпеку підприємства.

Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства впливає на збільшення його частки на ринку, розширення клієнтської бази і впізнаваності бренду, що, у свою чергу, збільшує прибутковість, створює можливості для залучення додаткових інвестиційних ресурсів і спрямування нерозподіленого прибутку на інноваційну діяльність, результатом чого стає, поряд із набуттям вагомих конкурентних переваг, зміцнення фінансового стану. Таким чином створюються додаткові передумови підтримки фінансової безпеки підприємства.

Складну природу взаємозв'язку між фінансовою безпекою і конкурентоспроможністю підприємства ілюструють такі приклади. Зокрема, загроза зниження якості продукції, неефективність інноваційної діяльності вимагає перегляду цінової політики, що, у свою чергу, призводять до фінансових втрат і зниження конкурентоспроможності. Натомість зниження конкурентоспроможності і втрата потенційних покупців продукції, від яких залежить обсяг грошових коштів, впливають на стан фінансової безпеки підприємства.

Виходячи з того, що «головною метою фінансової безпеки підприємства є забезпечення його тривалого і максимально ефективного функціонування сьогодні і високого потенціалу розвитку в майбутньому» [2], бачимо, що останнє фактично вказує на конкурентоспроможність підприємства.

Розглядаючи фінансову безпеку і конкурентоспроможність підприємства, підкреслимо, що вони зумовлені впливом зовнішнього середовища, яке в ринковій економіці постійно змінюється. Але водночас вони залежать від внутрішніх факторів, до яких відносимо наявність і достатність фінансового потенціалу підприємства та якість системи управління (*рис.*).

Багатоаспектність поняття фінансової безпеки підприємства ускладнила сприйняття і призвела до його ототожнення деякими науковцями з поняттям «фінансова стійкість підприємства», яке є значно вужчим, адже підприємство, що має належний рівень фінансової безпеки, є також фінансово стійким, але зворотне твердження не є справедливим. Це, у свою чергу, призвело до обмеження оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства лише моделями оцінювання можливості банкрутства підприємства (наприклад, Z-моделі Е. Альтмана, модель У. Бівера, модель Дж. Фулмера тощо) і стандартними методами фінансового аналізу. Вважаємо такий підхід не досить коректним, адже поза увагою залишаються такі зокрема аспекти, як оцінка конкурентного середовища, у якому працює підприємство.

Рис. Структуризація факторів у взаємозв'язку фінансової безпеки і конкурентоспроможності підприємства

Примітка. Авторська розробка.

Здебільшого, такі методи базуються на застосуванні певних індикаторів, що характеризують фінансовий стан підприємства.

Наприклад методика Ю. Павлюка і О. Лактіонової включає такі групи індикаторів, як рентабельність діяльності, ділова активність, ліквідність і платоспроможність, фінансова стійкість та інвестиційна привабливість [3].

Головним недоліком цих методів є визначення порогових значень зазначених індикаторів, які не враховують не тільки середовище функціонування підприємства, його специфіку, а й специфіку галузі [4, с. 82—89].

На нашу думку, виправити цей недолік можна із застосуванням у методиці визначення фінансової безпеки підприємства так званої психофізичної функції бажаності [5].

Функція бажаності призначена для оцінки різномірних параметрів і приведення їх до порівняльних значень, які можуть вар'юватися від 0 до 1. Існують різні моделі, які описують функцію бажаності, на нашу думку, найзручніша з них, — це експонентна функція Харрінгтона [6]. Визначаємо її так:

$$D_j = e^{-e^{-Y_j}}, \quad (1)$$

де D_j — функція бажаності за j -тим фактором, $0 \leq D_j \leq 1$;

Y_j — перетворене значення фактору X_j , що визначається за формулою:

$$Y_j = \frac{X_j - X_{j \min}}{X_{j \max} - X_{j \min}}, \quad (2)$$

де $X_{j \min}$ і $X_{j \max}$ — відповідно, нижня і верхня межі інтервалу, що відповідає рівню «задовільно» за шкалою Харрінгтона. Інтервали рівня «задовільно» у пропонованій методиці, на нашу думку, мають визначатися як діапазон $\pm 10\%$ від середньогалузевого показника.

Як фактори X_j можна використовувати згадані вище показники фінансового стану (рентабельність, ділова активність, ліквідність, фінансова стійкість), за потреби доповнюючи їх показниками конкурентоспроможності, які характеризують конкурентоспроможність продукції (наприклад співвідношення ціна/якість), частку ринку та ефективність діяльності підприємства [7].

Таким чином, отримані значення функції бажаності для кожного з факторів, окрім того, що будуть приведені у зіставлені величини для подальших розрахунків інтегрального показника фінансової безпеки, кожне їхнє значення сигналізуватиме про «вузькі місця» і відставання від конкурентів (значення функції бажаності наближається до нуля) або ж, навпаки, про конкурентні переваги (значення функції бажаності прямує до 1). У цілому, інтегральний показник

оцінки рівня фінансової безпеки підприємства можна розрахувати як середню арифметичну зважену функцію бажаності кожного з факторів:

$$D = \sum_j^n W_j \cdot D_j, \quad (3)$$

де W_j — вагові коефіцієнти значущості кожного з факторів.

Отримане значення функції бажаності Харрінгтона (D) можна інтерпретувати так, як відображено в табл.

Таблиця

Інтерпретація психофізичної шкали Харрінгтона для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Лінгвістична оцінка	Значення функції (D)	Висновок
Дуже добре	$0,80 < D \leq 1$	Відмінний рівень фінансової безпеки підприємства
Добре	$0,63 < D \leq 0,80$	Високий рівень фінансової безпеки підприємства
Задовільно	$0,37 < D \leq 0,63$	Достатній рівень фінансової безпеки підприємства
Погано	$0,20 < D \leq 0,37$	Критичний рівень фінансової безпеки підприємства з ризиком її втрати
Дуже погано	$0 \leq D \leq 0,20$	Підприємство фінансово небезпечне

Примітка. Складено за [8].

Висновки. Використання в методиках діагностики фінансової безпеки підприємства функції бажаності Харрінгтона дозволяють отримати зіставну п'ятиінтервальну шкалу оцінювання, яка дозволяє отримати якісне визначення фактичного значення показників фінансової безпеки і є індикатором впливу конкурентоспроможності підприємства. Отже,

запропоновані рекомендації щодо оцінки рівня фінансової безпеки підприємства дають нові можливості для дослідження і вдосконалення методик оцінки у сфері забезпечення фінансової безпеки підприємства з урахуванням його конкурентоспроможності та подальшого використання, практичного застосування в діяльності підприємств.

Список використаної літератури

1. Мануйлович Ю. М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / Ю. М. Мануйлович // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — № 4. — Режим доступу : https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_274_282.pdf.
2. Коноплева И. А. Управление безопасностью и безопасностью бизнеса : учеб. пособие для вузов / И. А. Коноплева, И. А. Богданов ; под ред. И. А. Коноплевой. — Москва : ИНФРА-М, 2008.
3. Павлюк Ю. В. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Ю. В. Павлюк, О. А. Лактіонова // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. — 2015. — № 7. — С. 112—116.
4. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. — Київ, 2006. — 174 с.
5. Юсупова Г. Ф. Использование функции желательности в оценке уровня техносферной безопасности территории / Г. Ф. Юсупова // Социально-экономические и технические системы: исследование, проектирование, оптимизация. — 2017. — № 3 (76). — С. 67—81.
6. Судакова О. І. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства при взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища [Електронний ресурс] / О. І. Судакова, В. В. Попова // Економічний простір. — 2015. — № 99. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecpros_2015_99_20.pdf.
7. Кузьмін О. Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика : монографія / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, О. П. Романко. — Івано-Франківськ : Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2011. — 180 с.
8. Каткова Н. В. Обґрунтування нормативних значень фінансових коефіцієнтів при діагностиці безпечного розвитку машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Н. В. Каткова, С. М. Марущак // Культура народів Причорномор'я. Економічні науки. — 2013. — № 259. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92460/09-Katkova.pdf?sequence=1>.

References

1. Manuilovych, Yu. M. (2013). Doslidzhennia sutnosti ta traktuvannia poniattia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Research of essence and interpretation of the concept of enterprise competitiveness]. *Marketing and Management of Innovations*, 4. Retrieved from https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_274_282.pdf [in Ukrainian].

2. Konopleva, I. A., & Bogdanov I. A. (2008). *Upravlenie bezopasnost'yu i bezopasnost' biznesa [Security management and business security]*. I. A. Konopleva (Ed.). Moscow: INFRA-M [in Russian].
3. Pavliuk, Yu. V., & Laktionova, O. A. (2015). *Metodyka otsinky rinvnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Methods for assessing the level of financial security of enterprise]*. *Visnyk studentskoho naukovohto tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa — Bulletin of the student scientific society of DonNU named after Vasyl Stus*, 7, 112—116 [in Ukrainian].
4. Horiacheva, K. S. (2006). *Mekhanizm upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva [Mechanism of financial security management of the enterprise]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Yusupova, G. F. (2017). *Ispol'zovanie funktsii zhelatel'nosti v ocenke urovnya tekhnosfernoj bezopasnosti territorii [Using the desirability function in assessing the level of technosphere safety of the territory]*. *Social'no-ekonomicheskie i tekhnicheskie sistemy: issledovanie, proektirovanie, optimizaciya — Socio-economic and technical systems: research, design, optimization*, 3 (76), 67—81 [in Russian].
6. Sudakova, O. I., & Popova, V. V. (2015). *Metodychni pidkhody dootsinky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva pry vzaiemodii iz subiektamy zovnishnoho seredovyshcha [Methodical approaches to the assessment of economic security of the enterprise in interaction with the subjects of the external environment]*. *Ekonomichnyi prostir — Economic Space*, 99. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecpros_2015_99_20.pdf [in Ukrainian].
7. Kuzmin, O. Ye., Melnyk, O. H., & Romanko, O. P. (2011). *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: planuvannia ta diahnostryka [Competitiveness of the enterprise: planning and diagnostics]*. Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet nafty i hazu [in Ukrainian].
8. Katkova, N. V., & Marushchak, S. M. (2013). *Obgruntuvannia normatyvnykh znachen finansovykh koefitsientiv pry diahnostrytsi bezpechnoho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv [Substantiation of normative values of financial coefficients in the diagnosis of safe development of machine-building enterprises]*. *Kul'tura narodov Prichernomor'ya. Ekonomicheskie nauki — Culture of the peoples of the Black Sea region. Economic sciences*, 259. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92460/09-Katkova.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].